

Antoni Witosz

Umowa o prace geologiczne. Charakter prawny

Prawne Problemy Górnictwa 10, 40-65

1987

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Umowa o prace geologiczne. Charakter prawny

Antoni Witosz

Stosunek zobowiązaniowy, z gospodarczego punktu widzenia, ma na celu zapewnienie wierzycielowi - za pośrednictwem zachowania się dłużnika - możliwości korzystania z pewnej rzeczy lub dobra, czyli zaspokojenie interesu wierzyciela. Jednak rodzaj i charakter tych dóbr oraz sposób, w jaki dłużnik musi się zachowywać, aby uczynić zadość obowiązkowi, który ciąży na nim w stosunku do wierzyciela, przesądzają o treści świadczenia, a w konsekwencji o treści stosunku zobowiązaniowego.

Określenie treści stosunku zobowiązaniowego jest zaś możliwe jedynie wówczas, gdy prócz sposobu zachowania się dłużnika zostanie oznaczony przedmiot świadczenia. Wyznaczenie linii demarkacyjnej między zobowiązaniami, w których przedmiot świadczenia występuje jako samodzielne dobro, i tymi, w których już samo zachowanie się dłużnika stanowi cel zawiązanego stosunku zobowiązaniowego, jest problemem trudnym do jednoznacznego rozwiązania. Doniosłości praktycznej tego podziału nie trzeba szerzej uzasadniać, zwłaszcza gdy chodzi o przeprowadzenie granicy między umową o dzieło a umowami, do których mają zastosowanie przepisy o umowie zlecenia (art. 750 k.c.).

W doktrynie¹ został wprowadzony i prawie powszechnie przyjęty podział zobowiązań na tzw. zobowiązania rezultatu i zobowiązania starannego działania². Jednak w odniesieniu do kryteriów klasyfikacji zobowiązań na wymienione gatunki istnieje daleko idąca rozbieżność³. Sytuacja taka występuje również, gdy chodzi o umowę o prace geologiczne. Znaczenie gospodarcze tych umów jest ogromne. Brak zaś zupełnej jasności w kwestii, czy jest to umowa o dzieło⁴, czy umowa

¹Por. np. Z.K. Nowakowski: Odpowiedzialność za cudze czyny według kodeksu zobowiązań, Poznań 1948, s. 39-42, 216-217, 229-233; tenże: Zobowiązania rezultatu i starannego działania. RPEiS 1959, nr 2, s. 97 i n.; W. Ludwiczak: Umowa zlecenia. Poznań 1955, s. 141 i n.; J. Ignatowicz, A. Stelechowski: Domniemanie winy pracownika w procesie o manko. NP 1956, nr 11-12, s. 8 i n.; S. Wójcik: Domniemanie winy dłużnika przy tzw. odpowiedzialności ex contractu. NP 1958, nr 2, s. 51; tenże: Pojęcie umowy o dzieło. "Studia Cywilistyczne" 1963, t. IV, s. 110 i n.; W. Siuda: Istota i zakres umowy o dzieło. Poznań 1964, s. 103 i n.; S. Grzybowski: O przepisach kodeksu cywilnego dotyczących zlecenia. NP 1967, nr 10, s. 1280; M. Sośnica: Odpowiedzialność cywilna lekarza. Warszawa 1968, s. 30-31, 172 i n.; A. Ohanowicz, J. Górski: Zobowiązania. Warszawa 1970, s. 65-67; G. Domański: Koncepcja zobowiązań rezultatu i starannego działania a odpowiedzialność kontraktowa w prawie francuskim. "Studia Cywilistyczne" 1972, t. XX, s. 76 i n.; tenże: Z problematyki podstawowych założeń odpowiedzialności cywilnej dłużnika (art. 471 k.c.). RPEiS 1973, nr 2, s. 43 i n.; W. Górski: Umowa przewozu. Warszawa 1970, s. 100, 147; S. Wójcik: Odgraniczenie umowy o dzieło od umowy o prace i umowy zlecenia. ZNUJ. Z. 10, Kraków 1963, s. 200; J. Kunert: Umowy o kontrolę i ekspertyzy. "Technika i Gospodarka Morska" 1966, nr 5, s. 147-176; T. Dybowski. W: System prawa cywilnego. T. III. Cz. 1: Prawo zobowiązań, część ogólna. Red. Z. Radwański, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Lódź 1981, s. 81 i n.

²Nie brak również refleksu tego podziału w judykaturze. por. np. orzeczenie SN z 18 lutego 1966 r. (I PR 492/65). PiP 1966, nr 9, s. 415; orzeczenie SN z 13 stycznia 1971 r., (III PZP 45/70). OSN 1971, poz. 155; wytyczne SN z 29 grudnia 1975 r. (V PZP 13/75). OSN 1976, nr 1, poz. 19.

³Por. w tym względzie wywody T. Dybowskiego. W: System prawa cywilnego..., s. 81-85; Z. Zabiński: Systematyka umownych stosunków prawnych pod względem treści. "Studia Cywilistyczne" 1972, t. XIX, s. 97 i n.

⁴Tak por. J. Górski. W: A. Ohanowicz, J. Górski: Zobowiązania..., s. 334-335, który zalicza umowę o prace geologiczne do umów inwestycyjnych i zaleca je traktować jako odmiany umów o dzieło; S. Buczkowski, Z.K. Nowakowski

zlecenia⁵ lub umowa o świadczenie usług, do której etosuje się odpowiednio przepisy o umowie zlecenia⁶, czy może sui generis umowa nazwana. Problem nie ma zaś jedynie znaczenia teoretycznego. Uznanie bowiem umowy o prace geologiczne za umowę o dzieło rodzi ten skutek, że do rękojmi za wady dzieła znajdą dopowiednio zastosowanie przepisy o rękojmi przy umowie sprzedaży (por. art. 638 k.c.). Odpowiedzialność zaś z tytułu rękojmi cechuje się tym, iż jest niezależna od tego, czy przy wykonywaniu dzieła wykonawca dołożył należytej staranności (por. art. 472 k.c.). Jest to odpowiedzialność bezwzględna, którą uzasadnia konieczność ochrony zamawiającego, zgodna z ogólną zasadą rozkładu ryzyka gospodarczego między stronami umowy o dzieło⁷. Regulujące ją odpowiednie przepisy ograniczają możliwość zwolnienia się wykonawcy dzieła od odpowiedzialności oraz zawierają udogodnienia dowodowe po stronie zamawiającego.

Zaliczenie zaś do innego typu wspomnianych umów rodzi ten skutek, że dowód obciążający wierzyciela sięga dalej. Musi on bowiem udowod-

s k i: Prawo obrotu uspołecznionego. Warszawa 1979, s. 226; W. C z ę c h ó r s k i. Zobowiązania. Zarys wykładu. Warszawa 1976, s. 337; S. B u c z k o w s k i. W: System prawa cywilnego. T. III. Cz. 2: Prawo zobowiązań. Część szczegółowa. Red. S. G r z y b o w s k i. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1976, s. 485; Z. M i c h n i e w i c z: W sprawie charakteru prawnego umów o prace geologiczne. PUG 1973, nr 12, s. 401; E. J a b ł o Ń s k i, R. O l e s z y Ń s k i: Wzory umów zawieranych przez jednostki gospodarki uspołecznionej. Warszawa 1977, s. 100; J. T o p i Ń s k i: O kodyfikację prawa inwestycyjnego. PiP 1962, nr 1, s. 37; J. S z c z e r s k i. W: Kodeks cywilny. Komentarz, T. II. Warszawa 1972, s. 1369, 1554; A. A g o p s z o w i c z: Przedmiot i zakres umowy o prace geologiczne. Zagadnienia wybrane. "Prace Prawnicze". T. 1. Katowice 1969, s. 181; t e n z e: Zarys systemu prawnego górnictwa. T. 2. Katowice 1980, s. 89, aczkolwiek stwierdza, iż może ona przybrać także postać umowy o usługi, do której powinny znaleźć zastosowanie odpowiednie przepisy o zleceniu (art. 750 k.c.).

⁵Por. J. P a w ł a k: Istota i przedmiot prac geologicznych. PUG 1964, nr 7, s. 191; t e n z e: Umowa o prace geologiczne - jej miejsce w systemie działalności inwestycyjnej i jej charakter prawny. PUG 1966, nr 6, s. 194; W. S i u d a: Istota i zakres umowy o dzieło..., s. 151.

⁶S. G r z y b o w s k i: O przepisach kodeksu cywilnego dotyczących zlecenia..., s. 2285, jednak tylko w odniesieniu do umów o pozyskiwanie złóż.

⁷Por. G. D o m a Ń s k i: Istota rękojmi za wady dzieła. NP 1967, nr 9, s. 1129.

nić konkretną nieprawidłowość w zachowaniu się dłużnika. Odpowiedzialność dłużnika w takim stosunku zobowiązaniowym jest ukształtowana na zasadzie winy. Wprawdzie bowiem przedmiotem starań przyjmującego zamówienie są usługi, a więc najczęściej także określony rezultat, ale nie da się z góry przewidzieć wyniku podjętego działania i nie wpływa on na prawo do wynagrodzenia. Ryzyko rezultatu gospodarczego obciąża więc zamawiającego usługi.

Nazwy, używane w przepisach prawa, a przyjmowane dla umów są różnorodne i nie zawsze sama nazwa jest wystarczającą przesłanką zaliczenia konkretnej umowy do określonego typu. Najpierw więc trzeba przeprowadzić analizę treści umowy o prace geologiczne. Po tym zaś możliwe będzie określenie jej charakteru prawnego i udzielenie odpowiedzi na pytanie zawarte w tytule.

II

W zakresie regulacji prawnej umów o prace geologiczne zaszły w ostatnim okresie daleko idące zmiany. Zostały one spowodowane przede wszystkim utratą mocy obowiązującej ustawy z 28 grudnia 1957 r. o dostawach, robotach i usługach na rzecz jednostek państwowych⁸. Uchylenie jej spowodowało powstanie luki prawnej m.in. w zakresie regulacji problematyki prac geologicznych. Na podstawie bowiem art. 10 tej ustawy było wydane rozporządzenie Rady Ministrów z 20 września 1961 r., które normowało zasady zawierania i wykonywania umów o prace geologiczne⁹. Z chwilą więc utraty mocy obowiązującej wspomnianej ustawy utraciło swą moc także owo rozporządzenie wobec braku stosownego przepisu, iż do czasu wydania nowej regulacji w tym względzie istniejące zachowuje moc prawną.

⁸Dz.U. 1958, nr 3, poz. 7. Uchylona art. 7 ust. 1 ustawy z 21 grudnia 1983 r. o zmianie niektórych ustaw wprowadzających reformę gospodarczą (Dz.U. nr 71, poz. 318).

⁹Dz.U. nr 44, poz. 232.

Nie daje się bowiem zasadnie bronić tezy, iż po wejściu w życie kodeksu cywilnego wspomniane rozporządzenie ma swą podstawę prawną w art. 384 k.c., w związku z czym uchylenie ustawy z 28 grudnia 1957 r. nie miałyby wpływu na byt rozporządzenia. Zabieg taki zdaje się być zabiegiem nie do przyjęcia. Nie pozwala na to bowiem wykładnia językowa przepisu uchylającego ustawę z 1957 r. Ponadto należałoby uprzednio przyjąć, że wydawane na podstawie art. 384 k.c. akty normatywne zawierające ogólne warunki umów i wzory umów nie muszą zawierać wyraźnego powołania się na art. 384 k.c., co byłoby jednak - jak się wydaje - zabiegiem contra legem.

Powstaje więc istotne pytanie, jak w chwili obecnej przedstawia się regulacja prawna umów o prace geologiczne, które przecież nie są znowu umowami sporadycznie spotykanymi w obrocie prawnym. Ustalenie stanu prawnego wymaga z kolei rozstrzygnięcia, czy zmiany te pociągnęły za sobą konsekwencje w zakresie charakteru prawnego umowy o prace geologiczne¹⁰.

Umowy o prace geologiczne są często w doktrynie nazywane umowami inwestycyjnymi¹¹ (choć precyzyjniej należałoby je raczej określać jako umowy przygotowujące inwestycje, aczkolwiek i to określenie niezupełnie odpowiada zakresowi pojęcia "prace geologiczne"). Spośród tych umów najbardziej zbliżone w swej materii są przepisy regulujące umowy o prace geodezyjno-kartograficzne oraz przepisy regulujące ogólne warunki umów o prace projektowe w budownictwie oraz o wykonanie inwestycji, robót i remontów budowlanych¹². Zasięg obo-

¹⁰ W pewnym zakresie rozważania na ten temat na gruncie poprzednio obowiązującego stanu poczyniłem w artykule: Uwagi na temat charakteru prawnego umowy o prace geologiczne. "Przegląd Prawa i Administracji" 1985, t. 20, s. 205-222.

¹¹ Por. A. O h a n o w i c z, J. G ó r s k i: Zobowiązania..., s. 334-335.

¹² Por. uchwałę nr 11 Rady Ministrów z 11 lutego 1983 r. w sprawie ogólnych warunków umów o prace projektowe w budownictwie oraz o wykonanie inwestycji, robót i remontów budowlanych (Mon. Pol. nr 8, poz. 47).

wiązywania jednak obydwu aktów normatywnych jest ściśle sprecyzowany, wyłączający wprost możliwość zastosowania tych przepisów do umów o prace geologiczne¹³. Inne zaś przepisy szczególne wobec całkowicie odmiennego przedmiotu regulacji należy uznać za bezprzedmiotowe w celu regulacji prac geologicznych.

Zaistniały stan prawny spowodował, iż w zakresie umów o prace geologiczne treść umowy strony kształtują wspólnie. Wypadnie więc dokonać analizy niektórych umów o prace geologiczne¹⁴. Treść umów jest ustalana w dwojaki sposób. Albo bowiem strony w pełni ustalają treść umowy, albo jedynie niektóre jej składniki (np. przedmiot umowy), odsyłając w pozostałych do innych źródeł. W obydwu jednak przypadkach w sprawach w umowie nie uregulowanych strony odsyłają do stosowania przepisów kodeksu cywilnego. Pomijając szczegóły treści umowy ustalonej wyłącznie wolą stron¹⁵, należy jedynie wskazać, iż treść ta w sposób pełny jest powtórzeniem treści, jaka wynikała z przepisów rozporządzenia z 29 września 1961 r. W drugim ze sposobów strony dokonują zabiegu polegającego na ustaleniu w umowie składników, które zdaniem stron stanowią swego rodzaju essentialia negotii, odsyłając w jednym z paragrafów umowy "we wszystkich przypadkach związanych z wykonywaniem umowy i jej treścią do postanowień rozporządzenia Rady Ministrów z 20 września 1961 r.", a więc do aktu prawnego nie mającego mocy obowiązującej¹⁶. Mocą woli

¹³Por. § 2 pkt 4 uchwały Rady Ministrów powołanej w poprzednim przypisie.

¹⁴Przedmiotem analizy było 25 umów zawartych przez przedsiębiorstwa położone na terenie województw bielskiego, częstochowskiego, katowickiego i opolskiego. Analizowane umowy zostały zawarte w latach 1984 i 1985, a więc po uchyleniu wspomnianej ustawy i opartego na niej rozporządzenia Rady Ministrów.

¹⁵Np. obowiązek zamawiającego doprowadzenia linii energetycznej na określoną odległość od miejsca robót wiertniczych.

¹⁶W kilku umowach poza odesłaniem do rozporządzenia z 20 września 1961 r. strony odsyłają do stosowania w zakresie udzielania zamówień na prace geologiczne do przepisów §§ 1 - 23 rozporządzenia Rady Ministrów z 13 stycznia 1958 r., aczkolwiek zostało ono uchylone rozporządzeniem Rady Ministrów z 20 marca 1969 r. w sprawie go-

stron w konkretnej umowie przepisom tym nadano moc obowiązującą, uczyniono z nich źródło prawa¹⁷. Można by przyjąć, iż strony działały w stanie błędu co do prawa. Ten pogląd nie ma jednak uzasadnienia. Należy raczej stanąć na stanowisku, iż w braku obowiązujących przepisów strony skorzystały z nie obowiązujących przepisów jako swego rodzaju "technicznego" sposobu ukształtowania treści umowy i tego rodzaju "przepisy" znalazły zastosowanie tylko na zasadzie woli stron, a nie na zasadzie woli ustawodawcy¹⁸.

Reasumując, treść umowy ustalona w jeden lub drugi sposób jest identyczna. W analizowanych umowach¹⁹ daje się wyodrębnić następujące składniki, będące treścią konieczną umowy o prace geologiczne:

- 1) oznaczenie stron zawierających umowę, datę i miejsce jej zawarcia,
- 2) określenie przedmiotu umowy,
- 3) określenie orientacyjnego²⁰ wynagrodzenia wykonawcy na podstawie kosztu prac wynikającego z załączonego do umowy projektu badań geologicznych (opierając się na Katalogu Norm Płac i innych wskazanych źródłach), a w zakresie prac typowych i powtarzalnych określenie wynagrodzenia wykonawcy w formie ryczałtu umownego.,
- 4) ustalenie terminu rozpoczęcia i zakończenia prac,
- 5) określenie miejsca, sposobu i czasu odbioru prac oraz zapłaty za wykonane prace,

staw, robót i usług na rzecz jednostek państwowych (Dz.U. nr 9, poz. 65), obecnie już także nie obowiązujące.

¹⁷Pomijam tu, jako wykraczające poza temat rozważania, czy przepisy te w sposób w pełni trafny regulowały treść umowy o prace geologiczne. W tym względzie por. mój artykuł cytowany w przyp. 10.

¹⁸Por. A. K l e i n: Pojęcie umowy i stosunku zobowiązaniowego kontraktacji według kodeksu cywilnego. "Studia Cywilistyczne" 1972, t. XIX, s. 143 i n.

¹⁹W których strony ustaliły treść umowy bez odwoływania się do rozporządzenia z 20 września 1961 r.

²⁰Wiele umów wprost postanawia, iż ustalona wartość wynagrodzenia nie stanowi podstawy rozliczeń, lecz służy jedynie do zaplanowania środków przez zamawiającego.

6) ustalenie zakresu szkód, jakie mogą powstać w związku z wykonywaniem prac, a których koszt naprawienia ponosi zamawiający²¹,

7) postanowienie, że bez zgody zamawiającego wykonawca może powierzyć wykonanie umowy jednostce gospodarki niepaństwowej,

8) ustalenie sposobu zabezpieczenia przedmiotów powierzonych wykonawcy w związku z zamówieniem.

Przedstawiona treść umów jest, pominiwszy drobne wyjątki, identyczna z treścią umowy o prace geologiczne określoną w § 5 ust. 1 uchylonego rozporządzenia z 20 września 1961 r.

III

Utrata mocy obowiązującej rozporządzenia z 20 września 1961 r. uczyniła bezprzedmiotowymi spory na temat treści zwrotu "prace geologiczne". W chwili obecnej zwrot ten występuje jedynie w prawie geologicznym²² i w aktach wydanych na jego podstawie.

Zgodnie z przepisami tego prawa przez prace geologiczne należy rozumieć: planowanie i prowadzenie badań geologicznych połączonych z robotami w terenie, sporządzenie dokumentacji geologicznej, sporządzenie bilansu zasobów złóż kopalin oraz określenie zasobów wód podziemnych. Szczególnymi przypadkami robót w terenie wyliczonymi w art. 1 ust. 2 są m.in.: wykonywanie robót górniczych i wierceń studziennych, prowadzenie obserwacji i pomiarów związanych z tymi robotami. Zakres zwrotu "prace geologiczne" wynikający z prawa geologicznego jest dość wąski. Formuła bowiem uchylonego rozporządzenia z 20 września 1961 r., używając do określenia pojęcia prac geolo-

²¹W wielu umowach strony przyjęły, że rozmiar kosztów naprawienia zostanie ustalony w protokole końcowym szkód, nie precyzując jednak, czy chodzi o szkody wyrządzone wykonywaniem prac geologicznych (tj. wykonywaniem treści umowy), czy także wyrządzone przy sposobności tych prac.

²²Ustawa z 16 listopada 1960 r. o prawie geologicznym (Dz.U. nr 52, poz. 303).

gicznych zwrotu, iż jest to "ogół czynności niezbędnych do wykonania określonego zadania geologicznego" i przykładowo wyliczając takie prace, jak: budowlano-montażowe, instalacyjne, drogowe (nazwijmy je skrótowo pracami pomocniczymi), pozwalała umowę o prace geologiczne objąć dość znaczny zakres prac w żadnym wypadku nie będących pracami geologicznymi sensu stricto, o których jest jedynie mowa w prawie geologicznym.

Z regulacji zawartej w prawie geologicznym wynika, że w zasadzie prace geologiczne obejmują działania mające na celu poznanie pewnego rodzaju zjawisk przyrody. W tym ujęciu prace geologiczne należy uznać za równoznaczne z terminem "badania geologiczne". Chodzi jednak o badania połączone z robotami w terenie, robotami mającymi charakter badawczy. W tym też kontekście należy widzieć pojęcie "planowania" (por. art. 1 ust. 2 pr. geol.). Nie może ono oznaczać nic innego jak określoną metodę naukową²³. Ma więc instrumentalny charakter w stosunku do badań geologicznych.

Hipoteza art. 1 ust. 2 pr. geol. obejmuje także rezultat badań, np. sporządzenie dokumentacji geologicznej. Ten zaś nie ma charakteru badawczego, niekoniecznie też musi być połączony z robotami w terenie. Dokumentacja ta jest jednak konsekwencją prac o charakterze badawczym. Stanowi bowiem jedynie formę utrwalenia wyników tych badań. Zatem hipoteza art. 1 ust. 2 pr. geol. obejmuje oprócz prac badawczych także te formy utrwalania wyników wspomnianych prac, które przybierają postać dokumentacji geologicznej lub bilansu zasobów złoża kopaliny (wody podziemnej) bez względu na to, czy prace te łączy się z robotami w terenie, czy nie.

W tym kontekście jaśniejszy staje się charakter prawny i zasięg obowiązywania przepisów dotyczących projektu badań geologicznych. Projekt badań geologicznych powinien bowiem określać zadanie geolo-

²³Por. nieco odmiennie A. A g o p s z o w i c z: Przedmiot i zakres umowy o prace geologiczne..., s. 152.

giczne i obejmować wszelkie prace niezbędne do jego prawidłowego rozwiązania²⁴. W poprzednim stanie prawnym istniała bowiem wątpliwość, czy projektem powinny być objęte również prace pomocnicze. Regulujące to zagadnienie zarządzenie nr 107 prezesa Rady Ministrów²⁵ jest wydane na podstawie prawa geologicznego. W tej chwili brak już nawet podstaw prawnych, by prace te mogły być objęte zakresem projektu badań geologicznych.

Zgodnie z § 2 ust. 2 zarządzenia nr 107 przez zadanie geologiczne należy rozumieć w szczególności:

- a) sporządzenie mapy geologicznej (hydrogeologicznej, geologiczno-inżynierskiej, geofizycznej i innej),
- b) zbadanie głębokości podłoża,
- c) wykrycie i rozpoznanie struktur geologicznych na określonym obszarze,
- d) ustalenie zasobów złoża kopaliny - oddzielnie w każdej kategorii poznania²⁶,
- e) ustalenie warunków geologiczno-inżynierskich - oddzielnie dla planowania przestrzennego, założeń inwestycji i poszczególnych faz projektowania inwestycji,
- f) ustalenie zasobów wody podziemnej - oddzielenie w każdej kategorii poznania,
- g) poszukiwanie złoża kopaliny lub wody podziemnej.

Z tego przykładowego tylko wyliczenia wynika, że zadanie geologiczne określa cel, którego realizacja ma zapewnić wykonanie zawartej umowy o prace geologiczne. Ta zaś zgodnie z treścią § 4 uchylonej

²⁴Por. § 3 ust. 1 zarządzenia nr 107 prezesa Rady Ministrów.

²⁵Zarządzenie z 10 września 1963 r. w sprawie zasad sporządzania i trybu zatwierdzania projektów badań geologicznych (Mon. Pol. nr 71, poz. 349).

²⁶W tym wypadku oraz wyliczonym dalej (pkt f) wprowadzono trzy kategorie dokładności poznania.

nego rozporządzenia nie mogła wykraczać poza treść i zakres projektu badań geologicznych. Chodzi więc o prace w znaczeniu przedmiotowym (jako rezultat uprzednich działań), wtórne zaś znaczenie ma oznaczenie prac geologicznych jako czynności, które są niezbędne do prawidłowego rozwiązania tego zadania. Wskazuje na to również treść § 3 ust. 1 zarządzenia z 10 września 1963 r., który wyraźnie rozbił treść projektu badań geologicznych na zadanie geologiczne (żądając określenia go) i na czynności mające doprowadzić do jego rozwiązania.

Badania połączone z wykonywaniem wierceń (w tym wierceń studziennych) lub innych robót górniczych albo pomiarów geofizycznych mogą być prowadzone tylko na podstawie zatwierdzonego projektu badań geologicznych²⁷ (§ 1 zarządzenia nr 107). Innymi więc słowy, umowa o prace geologiczne może być zawarta po uprzednim zatwierdzeniu takiego projektu. W tym więc zakresie nic nie uległo zmianie, aczkolwiek § 4 uchylonego rozporządzenia z 20 września 1961 r., który *expressis verbis* tak stanowił, w chwili obecnej nie obowiązuje. Wynika to bowiem obecnie z zarządzenia nr 107. W tym przypadku mamy więc do czynienia z określeniem przedmiotu świadczenia za pomocą aktu administracyjnego. Poza wspomnianymi przypadkami umowa o prace geologiczne może być zawarta bez wspomnianego warunku.

Zgodnie z przedstawionymi wywodami, przedmiotem umowy o prace geologiczne może być:

- a) albo tylko przeprowadzenie badań (pkt. b, c i g),
- b) albo także naukowej interpretacji tych wyników (pkt. d, e i f),
- c) albo tylko przedstawienie wyników tych badań w postaci graficznej (pkt a),
- d) albo przeprowadzenie wszystkich tych czynności łącznie.

²⁷W pracach o mniejszej wartości jest wymagany jedynie program badań geologicznych, podlegający tylko rejestracji.

Do tych prac znajduje zastosowanie prawo geologiczne i tylko one mogą być przedmiotem umowy. Jeżeli zaś przedmiotem umowy będą wyłącznie prace pomocnicze, to ze względu na niemożliwość zastosowania do nich prawa geologicznego nie dają one podstawy do kwalifikacji takiej umowy jako umowy o prace geologiczne.

Stwierdzenia należy uzupełnić innymi jeszcze uwagami.

Prace geologiczne w rozumieniu prawa geologicznego mogą prowadzić tylko powołane w tym celu jednostki gospodarki państwowej (art. 4 ust. 1 pr. geol.); jednostki gospodarki niepaństwowej, o ile uzyskają zezwolenie i tylko w jego granicach (por. art. 5 ust. 1 pr. geol.). Treść regulującego to ostatnie zagadnienie aktu normatywnego²⁸, zdaje się wyraźnie wskazywać, iż zezwolenie jest udzielone jedynie na prowadzenie prac badawczych. Prace pomocnicze nie mogą być objęte tym zezwoleniem²⁹.

IV

A. Doktryna prawa cywilnego nie jest zgodna w podejmowanych próbach ostrego zarysowania zakresu umów nazwanych³⁰. Trafny wydaje się pogląd, że przez nazwane stosunki zobowiązaniowe należy rozumieć takie, których co najmniej essentialia negotii są ustalone przepisami

²⁸Por. zarządzenie prezesa Rady Ministrów z 10 września 1963 r. w sprawie zezwoleń na prowadzenie prac geologicznych przez jednostki gospodarki niepaństwowej. Por. także szerzej H. S m a c z n i ń s k i: Udzielanie zezwoleń na wydobywanie kopalin i prowadzenie prac geologicznych. "Problemy Prawne Górnictwa". Red. A. A g o p s z o w i c z. T. 1. Katowice 1977, zwłaszcza s. 103.

²⁹Są to bowiem zazwyczaj roboty budowlane, które wymagają pozwolenia (lub nie) w myśl przepisów prawa budowlanego. W poprzednim stanie prawnym przepisy te stanowiły jeden z argumentów przemawiających za poglądami ścieśniającymi przedmiot umowy o prace geologiczne.

³⁰Por. np. B. G a w l i k: Pojęcie umowy nienazwanej. "Studia Cywilistyczne" 1971, t. XVII, s. 5 i n. oraz Z. R a d w a ń s k i: Teoria umów. Warszawa 1977, s. 208, a np. odmiennie W. C z a c h ó r s k i: Zobowiązania..., s. 112.

prawa³¹. Ta część treści umowy powinna być wyrażona w oświadczeniu woli, gdyż określa ona rodzaj, czyli typ przedsięwziętej czynności prawnej, odróżniając ją od czynności innego rodzaju³². W umowach nierzwanym są one ustalone dla każdego rodzaju czynności przepisami prawa.

Tej części treści umowy brak w stosunkach zobowiązaniowych nierzwanym. Ich essentialia negotii nie mają cech żadnej z umów nierzwanym. W doktrynie są jednak podnoszone zastrzeżenia, iż w zakresie przepisów określających essentialia negotii nie może chodzić o przepisy "rzędu lub o walorze rozporządzenia lub zarządzenia"³³. Mogą to być jedynie przepisy samego kodeksu cywilnego, dotyczące różnego rodzaju umów o świadczenie usług, lub jakichkolwiek "przepisów rzędu ustawy albo mających walor ustawy"³⁴.

Przy zastosowaniu takiego kryterium umowy o prace geologiczne nie stanowiłyby umowy nierzwanym. Wypowiedziany pogląd, opowiadający się za traktowaniem umowy o prace geologiczne jako umowy nierzwanym³⁵, wobec braku jakiegokolwiek regulacji treści tej umowy musi więc zostać zmodyfikowany.

B. Kodeks cywilny nie zawiera precyzyjnego określenia pojęcia "usługa". Pojawia się ono jednak kilkakrotnie przy regulacji poszczególnych umów (por. art. 794 § 1, 846 § 1, 850, 851 i inne k.c.) oraz w art. 395 § 2 zd. 3 k.c.³⁶

³¹Tak S. Grzybowski. W: Prawo cywilne, zarys części ogólnej. Warszawa 1974, s. 215, a także A. Wolter: Prawo cywilne. Zarys części ogólnej. Warszawa 1977, s. 293.

³²S. Grzybowski: W: System prawa cywilnego...t. III, cz. 2, s. 15.

³³Por. S. Grzybowski: O przepisach kodeksu cywilnego dotyczących zlecenia. NP 1967, nr 10, s. 1280.

³⁴Tamże, s. 1280.

³⁵Por. mój artykuł: Uwagi na temat charakteru prawnego umowy o prace geologiczne..., s. 220.

³⁶Regulującego skutki wykonania prawa odstąpienia od umowy.

Tekst norm, w których pojęcie to występuje, nie daje jednak wystarczających przesłanek umożliwiających precyzyjne i jednoznaczne określenie treści i zakresu tego pojęcia³⁷. Nie wdając się w szczególne rozważania w tym zakresie³⁸, należy jednak stwierdzić, iż w rozumieniu kodeksu cywilnego "usługa" obejmuje czynności pozaprzemysłowe wykonywane przez jedną osobę na rzecz drugiej na podstawie zawartej między nimi umowy, lecz nie będące przedmiotem innych umów nazwanych regulowanych kodeksem cywilnym³⁹, przede wszystkim zaś nie będące przedmiotem umowy o dzieło.

Dokumentacja geologiczna jest tylko jednym z rodzajów świadczeń możliwych w ramach umowy o prace geologiczne. Mimo iż jest świadczeniem najważniejszym, nie można jednak pominąć innych⁴⁰. Przeważająca część doktryny⁴¹ stoi na stanowisku, iż przedmiot umowy o prace geologiczne daje podstawę do kwalifikowania jej jako umowy o dzieło.

Wyjaśnienie, na czym polega zobowiązanie się do wykonania określonego dzieła⁴² (por. art. 627 k.c.), nie jest jednak proste⁴³. Nie

³⁷ Trudno zaś przyjąć, by kodeks cywilny przyjmował szerokie rozumienie tego terminu, w takim znaczeniu, jakie pojęciu "usługa" nadaje się w naukach ekonomicznych. Por. O. Lange: Dzieła. T. III: Ekonomia polityczna. Warszawa 1975, s. 217; M. Ryłko: Organizacja usług w gospodarce narodowej. Warszawa 1970, s. 19; W. Jas tr z ę b o w s k i. W: Usługi i ich rola społeczno-ekonomiczna. Warszawa 1965, s. 52 i n.

³⁸ Por. bliżej w tym względzie L. Og i e g ę o: Pojęcie usługi i umów o świadczenie usług w ujęciu kodeksu cywilnego. "Studia Iuridica Silesiana". T. 5. Katowice 1979, s. 138 i n. oraz M. S o s n i a k: Umowy o świadczenie usług z art. 750 k.c. PiP 1981, nr 5, s. 63.

³⁹ Wydaje się bowiem, iż ustawodawca celowo zrezygnował z pojęcia "umowy o świadczeniu usług" (por. tytuł XI kodeksu zobowiązań).

⁴⁰ Np. przeprowadzenie jedynie badań w sytuacji, gdy na ich podstawie zamawiający sam sporządza dokumentację geologiczną.

⁴¹ Por. przyp. 4.

⁴² Samo już precyzyjne określenie pojęcia "dzieło" nie jest w pełni możliwe. Por. S. W ó j c i k: Pojęcie umowy o dzieło. "Studia Cywilistyczne" 1963, t. IV, s. 110 i n. Trzeba jednak poniechać próby zajęcia własnego stanowiska w tej kwestii.

⁴³ Zwłaszcza w sytuacji, gdy umowa zlecenia została ograniczona w zasadzie tylko do czynności prawnych, co z góry zakłada możliwość

ulega wątpliwości, iż wykonanie dzieła oznacza wytworzenie lub stworzenie zamówionego dzieła, które do chwili zawarcia umowy w postaci w niej określonej nie istniało. Chodzi jednak nie o wytworzenie lub stworzenie jakiegokolwiek dzieła, lecz indywidualnie oznaczonego. Potwierdza to treść art. 556 § 1 w zw. z art. 638 k.c., określająca pojęcie "wady fizyczne". Wtedy bowiem daje się tylko stwierdzić, że wytworzone lub stworzone dzieło ma wady fizyczne, gdy właściwości, którymi powinno się ono charakteryzować, były uprzednio - tj. przed przystąpieniem do wykonywania dzieła - oznaczone. W przeciwnym wypadku trudno byłoby bowiem mówić o wadach fizycznych.

Artykuł 24 pr. geol. stanowi, że wyniki robót i badań powinny być ujęte w dokumentacji geologicznej. Określa on w sposób przykładowy zawartość tej dokumentacji, jak np. ustalenie zasobów złoża kopaliny, ustalenie zasobów wód podziemnych, ustalenie przydatności gruntów na potrzeby budownictwa lub planowania przestrzennego. Indywidualizacja następuje poprzez projekt badań geologicznych. Ten bowiem musi określać cel prowadzenia tych badań, zadanie geologiczne oraz dokładność, z jaką należy np. dokonać rozpoznania złoża. Dokumentacja jest rezultatem wykonanych prac geologicznych, rezultatem samoistnym⁴⁴ w postaci nowego dobra, którego postać można w przybliżeniu z góry określić. W niej zawarty jest opis wyników badań oraz naukowa interpretacja w postaci pisemnego opracowania oraz dokumentacji technicznej, wyrażonej rysunkami, planami, zestawieniami liczbowymi itp.

bardzo znacznego rozszerzenia zakresu umowy o dzieło, wobec niejednoznacznej treści art. 750 k.c. Tak też zob. W. L u d w i c z a k: Umowa zlecenia..., s. 53 oraz S. W ó j c i k: Pojęcie umowy o dzieło..., s. 123 i n.

⁴⁴ Jest on zatem niezależny od dalszego działania i istnienia wykonawcy dokumentacji. Zob. np. S. B u c z k o w s k i: Umowa o dzieło. W: System prawa cywilnego..., t. II, cz. 2, s. 418, pkt c.

Rozważając charakter prawny umowy o prace geologiczne, należy położyć szczególny nacisk na badawczy charakter tych prac⁴⁵. Istotną zaś cechą tych prac jest niepewność co do tego, czy cel zamierzony przez zamawiającego zostanie osiągnięty⁴⁶. W sytuacji bowiem, gdyby wykonawca mógł zagwarantować pozytywny wynik, np. odnalezienie złoża kopaliny, umowa straciłaby charakter badawczy i należałoby ją traktować jako umowę o dzieło lub inną z kodeksu cywilnego. Nie ten jednak rezultat stanowi przedmiot umowy o prace geologiczne. Można stwierdzić, że wykonawca zobowiązuje się tylko do dokonania próby osiągnięcia zamierzonego przez zamawiającego celu, przy dołożeniu takiej staranności, jakiej można oczekiwać od osoby zawodowo trudniącej się wykonywaniem prac geologicznych, tj. od przedsiębiorstwa geologicznego, zgodnie z wiedzą, z obowiązującymi wykonawcę przepisami prawnymi, normami państwowymi, dotyczącymi opracowywanych tematów.

Wynik tych prac (pozytywny lub negatywny) przyjmuje konkretną i obiektywnie sprawdzalną postać. W żadnym wypadku za wadę prac geologicznych nie może być uznana konsekwencja ryzyka, jakie wiąże się z pracami badawczymi. Oczywiście ryzyko to zmniejsza się w miarę, jak wykonywanie prac geologicznych przybiera postać zrutynizowanej działalności. Wtedy bowiem wzrasta prawdopodobieństwo lub powstaje pewność osiągnięcia pozytywnego wyniku. Ryzyko jest także zależne od samego zamawiającego. Istnieje bowiem prosta zależność polegająca na tym, iż im większa np. liczba odwiertów badawczych, tym mniejsze ryzyko popełnienia błędu w ocenie. Szczegółowość badań (np. wspomniana liczba odwiertów) zależy jednak od posiadanych i przezna-

⁴⁵Por. J. P a w l a k: Recenzja komentarza Z. Zóltowskię do Prawa geologicznego. PiP 1965, nr 3, s. 476 i n.; A. A g o p s z o w i c z: Przedmiot i zakres umowy o prace geologiczne..., s. 179; t e n ż e: Zarys systemu prawnego górnictwa. T. 1. Katowice 1977, s. 78.

⁴⁶Por. M. P o ż n i a k - N i e d z i e l s k a: Umowy o prace naukowo-badawcze. "Studia Prawnicze" 1974, nr 1, s. 144; por. też W. B a g i Ń s k i: Problematyka umów o prace badawcze. PUG 1971, nr 3, s. 75

czonych przez zamawiającego środków na badanie geologiczne. Ryzyko popełnienia błędu w ocenie przyjmuje więc postać pewnej zmiennej zależnej od wielu czynników, nie zawsze zależnych od wykonawcy, a czasem także i od zamawiającego⁴⁷. W sytuacji, gdy osiągnięcie celu jest w oczach stron tylko możliwe lub prawdopodobne, powstaje pytanie, czy w takich okolicznościach umowy o prace geologiczne nie należałoby traktować jako typ umowy starannego działania, tj. umowę, do której cech przedmiotowo istotnych należy nieobowiązek uzyskania określonego wyniku, lecz jedynie obowiązek podjęcia działań skierowanych na jego osiągnięcie. Jednocześnie niedopuszczalne wydaje się zamieszczenie w tego typu umowie przez strony klauzuli gwarancyjnej, mocą której wykonawca zobowiązuje się do osiągnięcia wskazanego przez zamawiającego określonego celu. Takie bowiem ujęcie problemu zbliżałoby umowę o prace geologiczne do umowy o dzieło.

W świetle powołanych aktów normatywnych i poczynionych ustaleń zasadny wydaje się wniosek, że w umowie o prace geologiczne wykonawca zobowiązuje się do rozwiązania zadania geologicznego i przedstawienia tego rozwiązania w postaci dokumentacji geologicznej.

W postanowieniach umów nie brak zapisów, których treść mogłaby przemawiać za traktowaniem umowy o prace geologiczne za umowę o dzieło. Wykonanie bowiem określonego zadania geologicznego może następować w systemie generalnego wykonawcy. Przy jego wykonaniu generalny wykonawca może posłużyć się osobą trzecią. Cecha ta jest charakterystyczna dla umów o dzieło. Powierzenie bowiem wykonania usług osobie trzeciej podlega ograniczeniom (por. art. 750 w zw. z

⁴⁷W chwili obecnej dokonano pewnej próby zabezpieczenia odpowiedniej ilości środków na prace geologiczne w ramach tzw. funduszu prac geologicznych. Możliwość jego wykorzystania są jednak ograniczone poprzez określenie celów, na jakie może on być wykorzystany i podmiotów uprawnionych. Por. uchwała Rady Ministrów nr 138 z 1 lipca 1982 r. w sprawie finansowania prac geologicznych (Mon. Pol. nr 17, poz. 139; zm. Mon. Pol. 1984, nr 22, poz. 149) oraz zarządzenie Prezesa Centralnego Urzędu Geologii z 9 grudnia 1982 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu wnoszenia opłat oraz wydatkowania środków funduszu finansowania prac geologicznych (Mon. Pol. nr 30, poz. 265; zm. Mon. Pol. 1984, nr 22, poz. 154).

art. 738 § 1 k.c.). Potwierdza to okoliczność, iż osoba trzecia odpowiada jedynie wobec generalnego wykonawcy, nie zaś także względem zamawiającego, jak to zasadniczo ma miejsce w umowie o usługi (por. art. 750 k.c. w zw. z art. 738 § 2 zd. 1 k.c.).

Pośrednio zaś argumentem mogłaby być przewidziana przepisami prawa geologicznego (znajdująca swoje odbicie także w postanowieniach umów) konieczność wyznaczenia inspektora nadzoru przez zamawiającego. Instytucja ta jest w zasadzie spotykana w grupie przepisów dotyczących umów inwestycyjnych, zaliczanych do umów o dzieło.

W kontekście jednak tych argumentów należy wskazać na jeszcze jeden, który może mieć dość istotne znaczenie dla opowiedzenia się za określonym poglądem na temat charakteru prawnego umowy o prace geologiczne. Jest to problem odpowiedzialności za wady prac geologicznych. W tym zakresie postanowienia umów to w istocie przepisy rozporządzenia z 20 września 1961 r., choć w tym przypadku chodzi o umowne ustanowienie odpowiedzialności. Wypadnie więc dokonać ich dokładniejszej analizy.

W rozporządzeniu z 20 września 1961 r. kwestie te są normowane w przepisach §§ 20-22 zamieszczonych w rozdziale 3 "Wykonanie i odbiór prac". Odbiór prac obejmuje zgodnie z § 20 ustalenie:

- a) zgodności wykonania prac z umową, projektem badań geologicznych oraz porozumieniami dodatkowymi,
- b) ilości prac i technicznych warunków ich wykonania,
- c) jakości prac i stwierdzonych wad w ich wykonaniu oraz terminu usunięcia wad,
- d) terminowości wykonania prac i okoliczności powodujących zwłokę w wykonaniu tych prac,
- e) innych okoliczności wpływających na określenie wysokości wynagrodzenia wykonawcy.

Treść tego przepisu zdaje się wskazywać, że przedmiotem odbioru nie jest jedynie dokumentacja-rezultat prac geologicznych. Zdaje się ona świadczyć, że przedmiotem oceny jest raczej staranność w roz-

wiązaniu określonego zadania geologicznego, a pośrednio więc staranność wykonania umowy⁴⁸ co sugeruje, iż wykonawca zobowiązuje się jedynie do starannego wykonania badań geologicznych i opracowania na ich podstawie dokumentacji geologicznej.

Odbiór prac następuje po zatwierdzeniu dokumentacji geologicznej przez odpowiedni organ administracji państwowej (właściwy w tym zakresie)⁴⁹. Nie wnikając w prawidłowość tej regulacji, należy stwierdzić, że zatwierdzenie dokumentacji oznacza, iż zarówno ona sama, jak i dokonane roboty zostały przeprowadzone *lege artis*. Zatwierdzenie więc dokumentacji stanowi podstawę dla zamawiającego do uznania, że umowa została wykonana z należyłą starannością. Sposób bowiem dokonania badań nie jest obojętny, albowiem może on prowadzić do ustalenia błędnych przesłanek, na których opiera się ocena. Decyzja o zatwierdzeniu dokumentacji nie jest jednak przez doktrynę traktowana jako okoliczność zwalniająca od obowiązku badania dokumentacji w trakcie odbioru⁵⁰.

Rozpowszechniony w doktrynie prawa cywilnego jest pogląd⁵¹, iż odpowiedzialność z tytułu rękojmi za wady powstaje po wykonaniu świadczenia umownego. Oznacza to, że powstaje ona zasadniczo po od-

⁴⁸Pominąć wypadnie zagadnienie, czy chodzi o staranne czy szczególnie staranne działanie, na co wskazywałby art. 355 k.c., m.in. ze względu na kwalifikacje zawodowe wykonawcy.

⁴⁹Por. art. 24 pr. geol. Pewne wyjątki w tym zakresie dotyczą karty rejestracyjnej (uproszczonej formy dokumentacji geologicznej).

⁵⁰Por. Z. Żółtowski: Prawo geologiczne. Warszawa 1964, s. 220.

⁵¹Por. M. Małey: Rękojmia przy dostawach w obrocie uspołecznionym w PRL. Warszawa 1975, s. 46 i n.; A. O h a n o w i c z: Zbieg norm w polskim prawie cywilnym. Warszawa 1963, s. 90; J. Skąpski: Uprawnienia z tytułu rękojmi za wady fizyczne. NP 1967, nr 11, s. 1420; S. Buczkowski: System prawa cywilnego..., t. III, cz. 2, s. 438 i n.; C. Żuławska: Zabezpieczenie jakości świadczenia. "Studia Cywilistyczne" 1978, t. XXIX, zwłaszcza s. 43-49; J. Strzępka: Odpowiedzialność za wady prac geodezyjnych i kartograficznych. PUG 1980, nr 8-9, s. 237.

biorze, chodzi bowiem o indywidualnie oznaczoną rzecz przyszłą⁵². Odpowiedzialność ta jest uzależniona od nieznamomości wady przez odbierającego. Istnieje ona obok odpowiedzialności za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania (art. 471 k.c.), opiera się zaś na odrębnych zasadach. W szczególności odpowiedzialność z tytułu rękojmi nie zależy ani od winy odpowiedzialnego, ani od faktu, czy miał on jakiś udział w powstaniu wadliwości dzieła, jak i od tego, czy wiedział lub choćby mógł wiedzieć o tej wadliwości. Przesłanką tej odpowiedzialności jest ustalenie, że wydane i odebrane dzieło wykazuje wady.

Akt odbioru jest ze strony zamawiającego czynnością prawną aprobującą⁵³, że dzieło jest wykonane zgodnie z umową i zwalnia wykonawcę od wykonanego świadczenia, wygasa tym samym stosunek prawny powstały przez zawarcie umowy. Od daty odbioru rozpoczyna się ustawowa odpowiedzialność wykonawcy z tytułu rękojmi za wady⁵⁴.

§ 22 ust. 1 rozporządzenia z 1961 r. stanowi jednak, że jeżeli wykonana praca nie odpowiada umowie, zamawiający:

- a) odmawia jej odbioru,
- b) odbiera prace wykonane niezgodnie z umową po cenie odpowiednio obniżonej, o ile istnieje możliwość wykorzystania przez zamawiającego wykonanych prac,
- c) dokonuje odbioru tymczasowego prac z wadami dającymi się usunąć, określając termin ich usunięcia.

⁵²S. Buczkowski: System prawa cywilnego..., t. III, cz. 2, s. 432, 444; tenże: Umowa o prace projektowe w gospodarce społecznej. "Studia Prawnicze" 1966, nr 10, s. 152-156; C. Żuławska: Zabezpieczenie..., s. 31-39.

⁵³J. Strępką: Odpowiedzialność za wady prac geodezyjnych i kartograficznych..., s. 238 i powołana tam literatura.

⁵⁴Odmienne stanowisko zajmuje R. Chalimoniuk w odniesieniu do umów o realizację inwestycji. Jednak umowy te charakteryzują się szczególnym typem rękojmi. Por. R. Chalimoniuk: Ryzyko społecznego wykonawcy budowlanego. Wrocław 1979, s. 64 i n.

Treść tych postanowień (zwłaszcza pkt c) mogłaby świadczyć, iż są to zastrzeżenia stanowiące warunek zawieszający, od którego spełnienia zależy dokonanie właściwej czynności aprobującej, tj. właściwego odbioru. Treść ich wskazuje ponadto wyraźnie, że z przytoczonych względów należałoby przyjąć, że uprawnienia zamawiającego przysługujące mu w razie stwierdzenia przy odbiorze wad prac geologicznych nie są uprawnieniami z tytułu rękojmi. Rozporządzenie z 1961 r., a w ślad za nim umowy, nie zawiera postanowień, z których wynikałaby odpowiedzialność wykonawcy z tytułu rękojmi za wady prac geologicznych ujawnionych po odbiorze. Jedynie traktowanie umowy o prace geologiczne jako umowy o dzieło dawało podstawę do sięgnięcia do przepisów o odpowiedzialności z tytułu rękojmi (art. 638 k.c.)⁵⁵.

C. Przedstawione wywody wykluczają możliwość zaliczenia umowy o prace geologiczne jedynie do umowy o dzieło. Nie jest także możliwe określenie jej jako umowy o usługi. Tylko sporadycznie mogą być spotykane w praktyce sytuacje, gdy treścią umowy o prace geologiczne będą objęte jedynie poszczególne prace geologiczne, zaś dokumentację geologiczną sporządzi zamawiający sam we własnym zakresie. Sytuacja taka jest możliwa w wypadkach, gdy zamawiający nie oczekuje od wykonawcy gotowego rezultatu w postaci dokumentacji geologicznej, lecz jedynie informacji lub pomocy w uzyskaniu informacji, za pomocą których sam może dany rezultat osiągnąć.

D. Umowa o prace geologiczne może obejmować oprócz innych działań także dokonanie czynności prawnych. Nie są to przypadki wyjątkowe, aczkolwiek treścią umowy o prace geologiczne nie może być nigdy wyłącznie dokonanie tych czynności. W sposób najbardziej widoczny sytuacja taka występuje na przykładzie prawa wstępu lub czasowego zajęcia nieruchomości (por. art. 7 i 8 pr. geol.). Przepisy wy-

⁵⁵ Poglądu tego nie można jednak poprzeć praktyką orzeczniczą wobec braku stosownych orzeczeń GKA. Te znane zaś z praktyki OKA w Katowicach nie mogą stanowić wystarczającej przesłanki do poczynienia uogólnień.

konawcze do prawa geologicznego w tym zakresie, tj. rozporządzenie Rady Ministrów z 9 stycznia 1963 r.⁵⁶, stwierdzają wprost, iż decyzja o prawie wstępu lub czasowego zajęcia nieruchomości jest wydawana na wniosek przedsiębiorstwa geologicznego. W każdej z analizowanych umów, jest zawarte postanowienie zawierające legitymację dla wykonawcy do wystąpienia z takim wnioskiem. Umowa o prace geologiczne zawiera pewne elementy umowy zlecenia. Trzeba więc założyć, że podmioty te łączą również stosunek przedstawicielstwa.

Także w zakresie odpowiedzialności za szkody wyrządzone zachowaniem się przedsiębiorstwa geologicznego związanym z wykonywaniem, na mocy zawartej umowy z zamawiającym, uprawnień zamawiającego sytuacja wykonawcy przedstawia się analogicznie⁵⁷. Odszkodowanie powinno obciążać zamawiającego. Poszkodowany może dochodzić jednak swoich roszczeń od przedsiębiorstwa geologicznego (wykonawcy), zamawiający powinien więc zwrócić wykonawcy koszty naprawienia takich szkód. Jednak wykonawca dokonuje w imieniu zamawiającego wszelkich czynności prawnych związanych z naprawieniem powstałej szkody.

E. W konkluzji można stwierdzić, że przedsiębiorstwo geologiczne w wyniku zawartej umowy spełnia kompleksowe usługi (w najszerszym ekonomicznym tego słowa znaczeniu), obejmujące różne czynności faktyczne i prawne. Choć każda z tych czynności może stanowić przedmiot samodzielnej umowy, to jednak dochodzi do zawarcia jednej umowy.

Żadna z przedstawionych kwalifikacji prawnych nie odpowiada w pełni umowie o prace geologiczne. Wydaje się więc, że de lege lata jedynie możliwy do przyjęcia pogląd to uznanie, że jest to umowa

⁵⁶ Rozporządzenie w sprawie wstępu i czasowego zajmowania nieruchomości dla przeprowadzenia badań geologicznych (Dz.U. nr 1, poz. 3).

⁵⁷ Por. szerzej mój artykuł: Odpowiedzialność kontraktowa zamawiającego za szkody wyrządzone pracami geologicznymi osobom trzecim przez przedsiębiorstwo geologiczne, "Problemy Prawne Górnictwa". Red. A. A g o p s z o w i c z. T. 8. Katowice 1986.

o charakterze mieszanym, zawierająca w sobie elementy umów o dzieło, zlecenia, umowy o świadczenie usług (por. art. 750 k.c.) oraz mająca pewne cechy własne. Aczkolwiek najwięcej elementów zbliża ją do umowy o dzieło, to nie można powiedzieć, by elementy te przesądzały o charakterze prawnym umowy o prace geologiczne, bowiem wszystkie inne również prowadzą do realizacji celu, dla którego umowa została zawarta. Przedmiot umowy o prace geologiczne zawiera wiele modyfikacji w stosunku do przedmiotu umowy o dzieło, stąd poglądy przypisujące jej charakter umowy o dzieło nie wydają się być uzasadnione. Podobnie nie jest umowa o prace geologiczne umową o świadczenie usług, do których stosuje się odpowiednio przepisy umowy zlecenia (art. 750 k.c.). Omówione okoliczności powodują, że mieszaný charakter tej umowy, coraz bardziej się zatracą. Tworzy się więc jednolita umowa. De lege ferenda powinna ona stanowić kolejną, nową umowę nazwaną. Luka w prawie, która w tym zakresie występuje, stwarza możliwość spełnienia tego postulatu.

Антони Витош

ДОГОВОР О ГЕОЛОГИЧЕСКИХ РАБОТАХ. ПРАВОВОЙ ХАРАКТЕР

Резюме

Правовой характер договора о геологических работах был всегда в польской доктрине геологического права предметом разногласий. Изменения в области правового регулирования этих договоров снова ставят этот вопрос. Пытаясь дать на него ответ, автор анализировал содержание конкретных договоров о геологических работах. Этот материал, а также правовые положения послужили основой формулирования заключительных выводов.

Изменения правового состояния в области геологических работ пресеки, так думается, дискуссию на тему понятия "геологические работы". Не следует сомневаться, что в настоящее время в содержание этого понятия входят только те работы, о которых идет речь в ст. 1 п. 2 геологического права. Так называемые вспомогательные работы сюда не могут быть включены. Их необходимо рассматривать как особенные работы, напр. строительно-монтажные, имеющие свое особое регулирование.

Что же касается юридического характера договора о геологических работах, необходимо проверить, думается, взгляды, согласно которым договор о геологических работах рассматривался бы или как тип договора подряда или же как своеобразный номинативный договор. Первый взгляд не выдерживает критики, т.к. договор о геологических работах содержит также элементы, свойственные другим типам номинативных договоров, напр. договору о предоставлении услуг (ст. 750 ГК). А ли-

квидация юридического основания (в результате изменения положений) не позволяет в настоящее время также высказаться за рассмотрение этого договора как коминативного договора. Единственным решением является принятие, что *de lege lata* это смешанный договор, содержащий в себе элементы нескольких договоров: договора подряда, договора о предоставлении услуг, договора поручения, договора о производстве строительных работ, а иногда и других. *De lege ferenda* однако, следует постулировать выделить договор о геологических работах как коминативный договор, т.к. кроме элементов, свойственных другим коминативным договорам, он включает также только себе свойственные элементы содержания договора.

Antoni Witoz

DER VERTRAG ÜBER GEOLOGISCHE ARBEITEN UND SEIN RECHTSCHARAKTER

Z u s a m m e n f a s s u n g

Der Rechtscharakter des Vertrages über geologische Arbeiten war, in der polnischen Doktrin des geologischen Rechts, immer Gegenstand von Kontroversen. Veränderungen im Bereich der rechtlichen Regelung dieser Verträge stellen die Frage erneut. Bei dem Versuch, eine Antwort auf diese Frage zu geben, wurde der Inhalt konkreter Verträge über geologische Arbeiten einer Analyse unterzogen. Dieses Material und Rechtsvorschriften bildeten die Grundlage zur Formulierung abschließender Schlußfolgerungen.

Die Veränderungen im geltenden Rechtszustand im Bereich geologischer Arbeiten setzten - wie es scheint - der Diskussion über den Begriff "geologische Arbeiten" ein Ende. Es sollte keinem Zweifel

mehr unterliegen, daß im Augenblick unter den Begriff allein solche Arbeiten fallen, von denen in Art. 1, Abs. 2 des geologischen Rechts die Rede ist. Außerhalb dieses Bereichs müssen sich die sog. Hilfsarbeiten befinden. Sie sind als gesonderte Arbeiten anzusehen, z.B. Bau- und Montagearbeiten, für die es spezielle Regelungen gibt.

Was den Rechtscharakter des Vertrages über geologische Arbeiten betrifft, so müssen - wie es scheint - die Anschauungen einer Veränderung unterliegen, entsprechend denen ein Vertrag über geologische Arbeiten entweder als Werkvertrag oder als näher bezeichneter Vertrag *sui generis* betrachtet wurde. Die erste Anschauung hält der Kritik nicht stand, denn ein Vertrag über geologische Arbeiten enthält auch Elemente, die anderen näher bezeichneten Verträgen eigen sind, z.B. der Vertrag über Dienstleistung (Art. 750 des poln BGB). Das Entfallen der Rechtsgrundlage (im Ergebnis der Änderung der Vorschriften) erlaubt auch nicht, sich im Augenblick für eine Behandlung dieses Vertrags als näher bezeichneten Vertrag auszusprechen. Die einzige Lösung ist die Annahme, daß er *de lege legata* ein gemischter Vertrag ist, der Elements mehrere Verträge unthält: des Werkvertrags, des Dienstleistungsvertrags, des Suftrags, des Bauvertrags und manchmal auch anderer. *De lege ferenda* ist jedoch eine Abgrenzung des Vertrags über geologische Arbeiten als näher bezeichneter Vertrag zu fordern, denn außer anderen Verträgen eigenen Bestandteilen besitzt er allein ihm eigene Vertragsinhaltsbestandteile.